

DE ZILVEREN RAAF
Geert Klaasen
Davidsfonds/Infodok
(door Magda Vanopdenbosch)

OVER DE MAKER

Geert Klaasen is huisarts in Ravels. Buiten de beroepspraktijk is hij een fervent reiziger, lezer en schrijver. Een aantal van zijn boeken zijn bekroond: *Een duo van tranen*, *Klemtoon*. *De Zilveren Raaf* is het resultaat van een reis naar Praag en won de Zoute Zoen, de prijs voor het beste jeugdboek. Een deel van de opbrengst gaat naar een oogkliniek in Swaziland.

1. VERHAAL

In het kort

In het Praag van 1952, dat geteisterd wordt door Stalin-terreur en maffiabaas Vrazda, worden 8 moorden gepleegd. Alle slachtoffers blijken connecties te hebben met Vrazda. Alle moorden volgen het stramien van een pas verschenen boek 'De zilveren raaf', geschreven door Harvey Landini, pseudoniem voor Thomas Bilek, een onlangs ontsnapte moordenaar. Dit boek verhaalt over een 16de-eeuwse molenaar die wraak pleegt voor de moord op zijn vrouw en kind. Ook Thomas Bilek werd onterecht beschuldigd van en veroordeeld voor de moord op zijn vrouw, van wie hij zielsveel hield, en zijn zoon. Wraak drijft hem dan ook bij het plegen van de 8 Praagse moorden. Hij voert een waar schrikbewind want elk van de slachtoffers krijgt een exemplaar van het boek en weet wanneer hij aan de beurt zal komen om vermoord te worden. Zo heeft Bilek met zijn boek zijn doel bereikt: "ware doodsangst bij zijn slachtoffers" (p.116).

Roman Kovar probeert deze onbegrijpelijke puzzel op te lossen met de hulp van Lenka.

Belangrijkste personages en verhaallijnen

1. **Vrazda**: Praagse gangsterbaas met een verleden in de Spaanse Burgeroorlog. Vocht daar als Russische soldaat tegen het fascisme. Toen al was hij een gewetenloze schurk, zijn macht was echter nog wankel. Terug in Praag bouwde hij door zwendel, zwarte handel, omkoperij en moord zijn imperium op. De moord op Thomas Bileks vrouw en zoontje, gepleegd door huurmoordenaars, maakte hem tot ongekroonde koning. Zijn kompanen vluchtten echter voor dit extreme geweld.
2. **Thomas Bilek**: slachtoffer van Vrazda. Over zijn afkomst, het leven met zijn vrouw Anna, de connecties met Vrazda en zijn ondergang schrijft zijn handelspartner Michal Kovar een brief aan zijn 'zoon' Roman. Roman blijkt de niet vermoorde zoon te zijn van Thomas Bilek (p.180-187).
3. **Simone**: corrupte spilfiguur en windhaan die tal van levens leidde, officieel redacteur maar ook dubbelspion van Stalin, voert actie tegen het fascisme én communisme. Doordat Vrazda bezwarende foto's van hem heeft, is hij ook slachtoffer van de gangsterkoning. Uiteindelijk wordt hij veroordeeld door de Praagse autoriteiten en niet door Thomas Bilek.
4. **Roman**: zoon van Thomas Bilek die de moord overleefde doordat de huurmoordenaars van Vrazda deze misdaad té extreem vonden. Wordt geadopteerd door Michel Kovar. Na diens dood vindt hij de brief met de waarheid over zijn afkomst (zie bij 2). Hij is een spilfiguur want hij is verweven met bijna alle personages. Hij krijgt ook het boek 'De zilveren raaf' van Adela. Over zijn schouder mag de lezer

proberen het raadsel op te lossen: “het was als een spinnenweb dat zich sneller uitbreidde dan hij het kon opruimen” (p.91).

5. Lenka: Het meisje met duistere afkomst dat Roman zal helpen het mysterie op te lossen. Zij blijkt de verlaten dochter van Vrazda te zijn.

Verder nog vele randfiguren die een minder belangrijke rol spelen, deze zijn vermeld op pagina 4-5.

Omdat de nadruk ligt op de ontwikkeling van het verhaal is er weinig psychologische diepgang en geen psychologische ontwikkeling van personages.

- Hoe voelen de lezers dit aan? Maken de personages een groei door, of blijven ze heel het verhaal redelijk statisch?
- Hadden ze meer willen weten over hoe Roman leeft, wat zijn toekomstdromen zijn, welk beroep hij kiest, hoe hij denkt over Lenka? Verandert Roman doorheen het verhaal?

De meeste verhaallijnen worden consequent gevolgd tot het einde van het boek, kruisen elkaar meermaals en vormen zo een dicht weefwerk. De voornaamste blijft de lijn vanuit Spanje: daar start Vrazda de opbouw van zijn machtsimperium dat leidt naar de ondergang en latere wraak van Thomas Bilek: het onderwerp van deze jeugdroman.

Tips voor gesprek:

Probeer de voornaamste verhaallijnen te reconstrueren: zo krijgen de jongeren een duidelijker beeld van deze ingewikkelde maar toch fascinerende roman. Je kan werken met een groot vel papier waarop, vertrekkend vanuit Roman (vanuit zijn perspectief wordt het verhaal immers verteld), de verschillende lijnen gezet worden: zo kan het weefsel ontrafeld worden.

Structuur

Het boek is opgebouwd uit 44 hoofdstukjes, met een ‘epiloog’ en een ‘nawoord van de auteur’ waarin G. Klaasen een aantal historische elementen duidt.

De spanningsboog is mooi opgebouwd en eindigt in een climax.

Tijd

De Zilveren raaf is een chronologische vertelling, geschreven in verleden tijd. Regelmatig wordt de chronologie onderbroken door een flash-back waarin de geschiedenis van de personages verhaald wordt.

- Welk effect heeft dit op de lezer? (Zo krijg je een beeld van het ontstaan van de wraakgevoelens bij Thomas Bilek, Lenka en Adela.)

Stijl en vorm

Geert Klaasen schrijft in een heldere taal; de korte zinnen, weinige beschrijvingen en weinige metaforen geven het verhaal de nodige vaart. Door de ingewikkeldheid van de puzzel is het wel geen page-turner, ondanks de aangehouden mooie spanningsboog.

Qua vorm is het boek een sobere uitgave, met zwarte, abstract-ogende pagina- en hoofdstuknummering, vermelding van setting en tijd in een zwart kader: Praag 1952.

Deze vormelementen verwijzen naar de sfeer in het toenmalige Stalinistisch koude en grimmige Praag.

Vorm en inhoud vullen elkaar mooi aan. Leuk detail: op iedere pagina staat naast de paginanummering een icoontje van de zilveren raaf.

- Wat vonden de juryleden daarvan? Was het hinderlijk, ‘als een vlieg op het papier die je wil wegslaan’, of net een interessante toevoeging?

Tips voor gesprek:

Je kan de jongeren wijzen op dit samenvallen van inhoud en vorm.

- Vinden ze dit belangrijk? Geeft dit een meerwaarde aan het boek? Vb: sfeerscheppend, overtuigender, inhoud wordt versterkt.
- Is de jongeren de sobere stijl opgevallen? Waaraan denken ze bij een communistische stijl? Je kan hen wijzen op het verschil tussen kapitalisme en communisme dat nergens zo aantoonbaar was als in West- versus Oost-Berlijn: Oost-Berlijn: grauwe huizen, sobere straatverlichting, halflege winkels, 1 soort eenvoudig autootje (Trabant), hoofdzakelijk propaganda op TV. Het frivole West-Berlijn daarentegen: flitsende neonreclames, hippe kledij, boeiend uitgaansleven, Amerikaanse films op TV, cafés vol westerse muziek, uitbundige en flitsende sfeer.

Genre

Historisch misdaadverhaal of avonturenroman: “een fascinerende puzzel” (p.121). De Koude Oorlog en vooral de Spaanse Burgeroorlog zijn belangrijke historische elementen die een patroon vormen voor het verhaal. Toch worden zij niet echt uitgebreid verklaard en/of gesitueerd waardoor jongeren die niet vertrouwd zijn met deze periode uit de geschiedenis wat moeilijkheden kunnen ondervinden.

Hier en daar weidt Geert Klaasen ook uit over zaken vanuit zijn medische achtergrond: over schedels en antieke medische instrumenten (p.92).

Tips voor gesprek:

- Waren een aantal passages interessant / te belerend (p.92, p.162-163) of overbodig?
- Hoe hebben de jongeren dit boek ervaren? Primeerde het leesplezier of de historische achtergrond?
- Wat boeide hen het meest?

Over de schedels voegt Klaasen een interessante stelling toe waarover kan gefilosofeerd worden:

De verteller heeft een schedel met de toekomstige menselijke hersenpan gemaakt die kleiner zal zijn dan nu omdat de “technologie het denkvermogen van de mens zal overnemen”. Hij was er van overtuigd dat “de mens zich nu op het toppunt van zijn intelligentie bevond en betreurde het dat we zelfs dan nog niet slim genoeg waren om te beseffen dat we verdoemd zijn” (p.93).

2. AAN DE SLAG

Wraak

Verschillende personages handelen uit wraak:

1. Thomas Bilek pleegt 8 moorden uit wraak voor het aangedane onrecht; de plot waar het boek om draait. Na iedere moord laat hij de woorden “gerechtigheid zal haar weg vinden” achter (p.74,98,168).
2. Lenka wil haar vader Vrazda wreken omdat hij haar in de steek liet.
3. Adela wil haar man Jan Sedlak wreken.

Wraak is een thema waar de mensen altijd mee geworsteld hebben: “Hoeveel onrechtvaardigheid kan een mens verdragen voor hij in stukken breekt en er giftige dampen uit zijn versplinterde ziel opstijgen? Alleen de ondoorgrondelijke goden, voor wie de mens slechts een speelbal is in hun onberekenbare handen, kennen het antwoord” openingszin uit de *Medea*-bewerking van Ed Frank (Averbode, 1999). Wraakverhalen zijn terug te vinden in het Oude en in het Nieuwe Testament “heb uw naaste lief zoals u zelf” m.a.w. doe geen onrecht aan de andere. In het Griekse drama *Medea* van Euripides (431 v. Chr.) doodt Medea, uit wraak voor de ontrouw van haar man Iason, hun 2 kinderen en diens vriendin. Moderne bewerkingen hiervan zijn: *Mamma Medea*/Tom Lanoye (Prometheus, 2001), *Medea*/Ed Franck (zie hierboven).

Ook het bekende *En toen waren er nog maar...*/Agatha Christie (Pantheon, 2014) verhaalt over wraak.

Tips voor een filosofische gedachteswisseling

- Is moord uit wraak terecht? Is de dood van Thomas Bilek een opluchting?
- Mag je je eigen rechter zijn?
- Hoe moet je verder leven na zwaar onrecht? Hoe sta je tegenover een dronken chauffeur die een jonge fietser dood rijdt?

Historische achtergrond

1. De Spaanse burgeroorlog waar de macht van Vrazda ontstaan is en waarin zijn handlangers en de belangrijkste personages vochten als vrijwilliger. In die oorlog waren er opvallend veel buitenlandse vrijwilligers actief tegen het fascisme van Franco. De strijd eindigde met een overwinning voor Franco die nadien een dictatuur voerde die duurde tot zijn dood in 1975.

Op 26 april 1937 wordt het Spaanse stadje Guernica gebombardeerd door 3 eskaders Duitse vliegtuigen. Elke partij ontkent schuld aan deze meedogenloze luchtaanval. Wie niet zwijgt, is de Spaanse schilder Picasso die daags na de aanval begint aan zijn beroemd schilderij ‘Guernica’, uiting van de pijn en waanzin van de oorlog.

Tips voor verwerking:

- Kennen de juryleden dit schilderij? Je kan aan de hand van een afbeelding het werk bespreken: vooral de afwezigheid van kleur is opvallend. Een mooi boek hierover: *Picasso en Guernica, een meesterwerk en zijn maker*/Alain Serres (Ludion, 2009).
- Leestip: *Soldaten huilen niet*/Rindert Kromhout (Leopold, 2010).

2. Koude Oorlog en Stalinterreur in Tsjecho-Slowakije anno 1952.

Korte situatieschets: in 1924 is Stalin in de Sovjet-Unie aan de macht gekomen na de dood van Lenin. Hij voerde een waar schrikbewind: zijn geheime politie arresteerde en executeerde miljoenen verdachten. Door deze meedogenloze zuiveringen bleef Stalin tot aan zijn dood de onbetwiste leider.

Na de Tweede Wereldoorlog sloot Stalin de grenzen van Oost-Europa. Dwars over het continent van Europa was een IJzeren Gordijn neergelaten. Zo werd Tsjecho-Slowakije, met Praag als hoofdstad, een satellietstaat van de Sovjet-Unie. Economisch geruïneerd viel de Sovjet-Unie uiteen in 1991.

Elementen uit het boek die verwijzen naar die periode zijn:

- de gevangenis Mirow voor politieke gevangenen en waar ook Thomas Bilek gevangen zat, gehersenspoeld werd en waar zijn haat enkel maar gegroeid is: “de enige manier om niet krankzinnig te worden in Mirov, is jezelf van de wereld afsluiten... Wie dat niet doet, houdt het niet vol. De bewakers sloten weddenschappen welke gevangene zich het eerst zou verhangen...”(p.216)
- Simone en Petr die clandestien drukwerk maken en verspreiden, Simone die veroordeeld wordt na een dubieus politiek proces
- Dvorak, inspecteur van de Staatsveiligheid, ruimde Jan Sedlak uit de weg.

Tips voor gesprek:

- Missen de jongeren enige historische duiding in het boek? Kunnen ze de bovenstaande elementen plaatsen in de geschiedenis van Tsjecho-Slowakije?
- Leestip: *Grensgangers*/Aline Sax (2015). Dit boek werd in 2017 verkozen door de KJV-juryleden van groep 6 tot tweede beste boek. Dit verhaal is opgebouwd rond de periode van de Koude Oorlog in Berlijn. Misschien zijn er jongeren die dit boek gelezen hebben en een vergelijking kunnen maken: wat zijn de verschillen? (in *Grensgangers* is de Koude Oorlog bijna ‘lijfelijk’ aanwezig, alle hoofdpersonages zijn slachtoffer van de terreur/ *Grensgangers* is historische fictie waarin de geschiedenis belangrijk is, *De Zilveren Raaf* is eerder een historische thriller.)

Leesplezier

De Zilveren Raaf is een boek dat vooral leesplezier garandeert. Hierover kan een levendig debat ontstaan a.d.h.v. volgende vragen:

- Hoe belangrijk is leesplezier, moet je meegesleept worden door een verhaal, erin verdwijnen?
- Welke elementen geven leesplezier? Humor, spanning, romantiek, mooie poëtische taal, horror, herkenning in de personages, een open einde?
- Van welke boeken heb je ooit écht genoten? Maak reclame... en overtuig de anderen.
- Creatieve opdracht: ontwerp een slogan rond leesplezier.

Titel

De titel zou kunnen verwijzen naar de Keltische mythologie waar een goddelijke kracht aan de raaf toegekend werd die stond voor ‘de overwinning op duistere krachten’. In het boek laat Bilek bij elk slachtoffer de woorden “gerechtigheid zal haar weg vinden, de zilveren raaf” (p.74) achter. In veel mythen komen raven voor, meestal staan ze symbool voor de boodschapper.

Tips voor verwerking:

- Probeer een mythisch verhaal te vinden waarin de raaf de hoofdrol speelt, via bibliotheek/internet.
- Heeft iemand een idee voor een betere titel?

LEESTIP

vergelijkbare historische avonturenroman: *Vango*/Timothée de Fombelle (Querido, 2011)

Juryleden kunnen online op de KJV-boeken reageren.

Ga naar www.kjv.be, klik op ‘Welke boeken moet ik lezen’ en dan op de groep en het boek in kwestie.